

**ПРИНОСЪТ НА НАЦИОНАЛНИТЕ КОНКУРСИ ЗА ТВОРЧЕСКОТО
РАЗВИТИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ**

Ралица Петрова Базайтова

**THE CONTRIBUTION OF NATIONAL COMPETITIONS FOR THE CREATIVE
DEVELOPMENT OF THE STUDENTS**

Ralitza Petrova Bazaytova

ABSTRACT: The article reflects on the contribution of the national competitions in Bulgaria for the creative development of the gifted and talented students.

KEYWORDS: national competitions, schools of arts, gifted and talented students

Учениците в училищата по изкуствата и училищата по културата получават стипендии както всички останали ученици на основание Постановление на Министерския съвет № 207 за условията и реда за получаване на стипендии от учениците след завършено основно образование от 1994 г., заменено от Постановление № 33 от 2013 г., Постановление на Министерския съвет № 328 за условията и реда за получаване на стипендии от учениците след завършено основно образование от 2017 г. (ПМС № 207..., 1994, ПМС № 33..., 2013, ПМС № 338 ..., 2017) Стипендиите са за образователни резултати – за висок успех, както и стипендии за ученици без родители, ученици с увреждания, ученици от защитени професии и други. По реда и при условията на постановлението учениците от защитените специалности в училищата по изкуствата получават и допълнителни стипендии, с които да се подкрепят и насърчат да се включват в обучение редки и ценни за културата професии. Понастоящем защитените професии, определени със Постановление на Министерския съвет № 1 от 03.01.2020 г., обн., ДВ, бр. 2 от 2020 г. са: „Каменоделство“, „Полиграфия“, „Иконопис“ и „Художествена дърворезба“. Наредбата за приобщаващото образование също предвижда множество възможности за дейности за обща и допълваща подкрепа на с учениците с изявени дарби, като също така определя и възможността за определяне на стипендии награди за ученици с постижения. (Наредба за приобщаващото образование..., 2017)

Освен гореописаните стипендии, учениците с дарби получават стипендии на основание на Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби от 2003 г., която от своя страна е на основание на чл. 5а от Закона за закрила на детето. (НУРОЗИД, 2003, 33Д, 2000) В подкрепа на деца и ученици с

изявени дарби от държавните и общински училища в страната, които са класирани на първо, второ или трето място на авторитетни национални или международни конкурси. Министерският съвет ежегодно приема с постановление Програма от мерки за тяхното стимулиране чрез едногодишни стипендии и еднократно финансово подпомагане за участие в майсторски класове, курсове и пленери, на основание чл. 11 от цитираната наредба. Годишно повече от 200 талантливи ученици от държавните средни училища по изкуствата получават стипендии и еднократно финансово подпомагане от Министерството на културата. Стипендии и еднократно финансово подпомагане се отпускат на ученици, класирани на първо, второ или трето място на национални или международни конкурси, включени в Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби за съответната година.

Програмата съдържа подробен списък на конкурсите с точно посочени наименования, организатори, място на провеждане и дата, подробно описани раздели, специалности, видове изкуства, за които са предвидени стипендиите. Програмата се попълва ежегодно въз основа на заявки от организаторите на конкурсите, които се разглеждат от Експертно-консултативна комисия в Министерството на културата. В част 1 на Програмата „Мерки, предлагани от министъра на културата“ се предлагат специфичните мерки и се описват подробно конкурсите, на които могат да се явяват ученици от училищата по изкуствата. В случаите, в които ученик от общинско или частно училище също се класира на цитираните конкурси, той също получава стипендия, като закрилата се осъществява от кмета на съответната община, а средствата се получават от държавния бюджет след изпращане на справка в Министерството на културата. Респективно в раздел 2 на Програмата са включени мерки, предложени от министъра на образованието и науката в сферата на изкуствата, науката и спорта, а в раздел 3 – респективно предложени от министъра на младежта и спорта – в сферата на спорта. В раздел 2 и 3 на Програмата са включени национални и международни конкурси, състезания и олимпиади, в това число такива, които се провеждат вън от територията на Република България. За конкурсите в раздел 2 на Програмата има изискване да не събират такси от участниците и да са включени в Националния календар на дейностите, утвърден от министъра на образованието и науката.

Конкурсите в раздел 1 са национални и международни, но всички те се провеждат на територията на Република България. Цитираните конкурси са в сферата на музиката, танца и изобразителното изкуство, те се организират от училищата по изкуствата, от

висши училища, от народните читалища, както и от неправителствени организации в страната.

Самите училища по изкуствата се явяват продуцентски центрове при реализацията на конкурси, фестивали, концерти, изложби, академии по изкуства, майсторски класове, пленери, като директорите им имат възможност да проявят способностите си в сферата на арт-мениджмънта. Те организират самите национални и международни конкурси, на които се явяват учениците от съответното училище, от останалите училища в страната и от чужбина. Те успяват да организират сериозната подготовка на учениците си за представяне на конкурсите, да мотивират и подкрепят участието им там, след което да популяризират успехите им. Високо се оценява и наличното възпитание в училищата по изкуствата, съчетано с малкото на брой ученици. Родителите споделят, че в тези училища всички се познават и се прилага индивидуален подход към всяко дете, творчески подход, сигурност. Всичко това допринася за качеството на обучение и се цени от родителите. Това също така повишава интереса към училищата и броят на учениците се увеличава.

Училищата по изкуствата имат своя принос и при провеждането на останалите културни събития в страната, които са организирани от неправителствени организации, сдружения, читалища, общини и други. Директорите и учители от училищата участват в организационните им комитети, участват като членове на жури, а учениците са сред основните индивидуални участници, а художествените състави – групови участници в тези събития – конкурси, фестивали, изложби, концерти. Художествено-творческата дейност е неразривно свързана с образователните цели и задачи на средните училища по изкуствата. В тях функционират различни художествено-творчески състави – оркестри, хорове, ансамбли, осъществяват се концерти, спектакли, изложби. Художествено-творческата дейност не е извънкласна или извънучилищна, а регламентирана и провеждаща се по време на самия учебен процес, произлизаща от учебния план и от включените там учебни предмети – оркестър, оркестрови трудности, камерна музика, клавирен съпровод, учебно-творческа практика и други. В моментите, когато зрители имат възможност да видят този художествен продукт, те обичайно се удивяват от професионалното му качество и високо художествено ниво. Възможността да се представя пред обществеността създаваният от училищата културен продукт, резултат от учебната дейност, също има значима функция. Значителна част от тези културни прояви са със свободен вход и насочени към широк кръг от зрители. Това допринася за рекламата на училищата, за информация за приема и постиженията, което

оказва влияние на избора на родителите, особено на по-малките ученици. Училищата по изкуствата и училищата по културата, които имат добро управление, съумяват да изградят и подържат своите художествени формации, да имат богат календар на дейностите през учебната година в своето населено място, в страната и зад граница, да популяризират името на своето училище и българската култура. Училищата, които организират национални и международни конкурси, получават за тази дейност допълнителни средства от резерва по формулата за разпределение на средствата по единни разходни стандарти. При наличие на добър мениджмънт на училищата, те разработват проекти, с които кандидатстват на конкурсен принцип за подкрепа на своята творческа дейност в Министерството на културата, Национален фонд „Култура”, фондовете „Култура” и други програми за финансова подкрепа на общините, неправителствените организации, фондация „Америка за България” и други. Богатата художествено-творческа дейност дава възможност на младите таланти да развият и демонстрират своите постижения, да укрепват и представят пред широката публика сериозен творчески продукт. Училищата по изкуствата създават съвместни проекти с училища по изкуствата от други държави, които са подкрепени по програма „Еразъм+“ на Европейския съюз, както и по програмите за Трансгранично сътрудничество. Тези проекти дават възможност да се сравнят програмите и управлението на сродни училища в Балкански и други европейски държави, сред които училищата в Ниш и Белград – Сърбия, Радом – Полша, Скопие – Северна Македония, Истанбул и Бурса – Турция. Училищата по изкуствата имаха значително участие в културната програма на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз през 2018 г., както и в проявите на „Пловдив – Културна столица на Европа“ през 2019 г.

След своето дипломиране, една значителна част от учениците от училищата по изкуствата и училищата по културата продължава своето образование във висши училища по изкуствата, друга в университети в страната и в чужбина. Значителна част от завършилите и получили висше образование работят в културните институти. Има и работещи в сферата на културните индустрии и новите медии, в културния туризъм, в това число и като самонаети лица, които имат възможност да имат свой собствен бизнес и място на пазара на труда. Те се реализират като творци на художествения процес, имат значителни успехи и създават днешния ден на българската култура и прославят страната ни по света. Така те реализират в практиката натрупания опит и насърчението на способностите, които са получили като деца по време на първите си изяви на сцената на националните и международните конкурси.

Но да се върнем на самите национални и международни конкурси и на тяхното провеждане в България. В страната понастоящем има повече от 3000 фестивали и конкурси, отразени в Националния календар, който се поддържа от Министерството на културата. Повечето от тях се пораждат като регионални, постепенно прерастват в национални, а след това започват да се титуловат международни и дори световни. Всяка община и дори всяко населено място иска да има свой фестивал, да организира събития и да дава възможност за изява на хора от всички възрасти. Фестивалите поначало още при своето възникване имат жури, състезателен и конкурсен характер, раздават грамоти и награди на многобройните участници. Постепенно от фестивали се раждат конкурси. Част от конкурсите имат дълга история и развитие, други са нововъзникнали. Фестивалите и конкурсите подават информация, за да бъдат включени в Националния календар, кандидатстват за патронаж от министъра на културата или Министерството на културата, кандидатстват за финансова подкрепа на конкурсен принцип, на основание чл. 14, ал. 2, т. 1 от Закона за закрила и развитие на културата (ЗЗРК,) От всичките тях в Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби ежегодна са включени не повече от 40 национални и международни конкурси. Те се подбрат и присъстват в раздел 1 на Програмата при спазване на следните критерии:

- Да се провежда в България;
- Да бъде авторитетен, да е станал традиционен и с утвърден престиж от предишните му издания;
- Да не е фестивал, преглед, празник на изкуството. Да не е регионален конкурс или регионален етап от национален или международен конкурс;
- Да има издание през съответната календарна година;
- В него да участват ученици от училищата по изкуствата;
- Да има гарантирано финансиране на заявените в програмата прояви;
- Регламентът /статутът/ да предвижда участие на кандидати до 18 годишна възраст;
- По регламент /статут/ да предвижда възможност за участие на деца от цялата страна – за национални конкурси;
- По регламент /статут/ да предвижда индивидуално участие и класиране на участниците на първо, второ и трето място /награда/;

- Регламентът /статутът/ да разписва ясно възрастовите групи, жанровете и др. параметри, които са характерни за конкурса, състезанието, олимпиадата;
- По статут да са лимитирани броят на наградите. Голямата награда се приравнява към класиране на първо място; Общият брой класирани на първите три места не трябва да е повече от трима ученици в съответната специалност;
- Към всяко предложение за включване на конкурс, олимпиада или състезание да има приложено мотивирано искане и статут;
- При включването на конкурсите да се следи за равномерното разпределение по райони и по видове изкуства.
- За включване в Програмата съответният конкурс следва да има най-малкото две поредни издания.
- При констатирано нарушение при провеждане на конкурс, включен в Програмата на мерките за закрила през съответната година и при класирането на децата, конкурсът не се включва в Програмата до три години.

Провеждането на всички национални и международни конкурси в България, дори на тези, които не присъстват в Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби, се явява сериозен стимул за развитието и подготовката на учениците по съответното изкуство, независимо дали тази подготовка се извършва в училище по изкуствата, както и в сферата на неформалното и информалното обучение – в школа, читалище, център за личностно развитие или дори частно. Наличието на конкурсите и техните статуты/регламенти са стимул за преподавателите да преподават на учениците нов материал, да поставят конкретни задачи, да изучават и подготвят конкурсната програма. Учениците от своя страна са стимулирани да се представят възможно най-добре, да са подготвени, да имат необходимата устойчивост за представяне пред публика. Те особено се вълнуват от получените награди, грамоти, стипендии, а най-малките – и от получените метали и материални награди.

При присъждането на наградите се борят две противоположни тенденции. При едната стремежът е да се даде награда на всяко дете и то да намери място в класирането, като така се дублират места и се предоставят множество поощрения и специални награди. Тази тенденция е свързана с битувачи особено при конкурси в съседни страни – Сърбия и Румъния системи за оценяване на конкурси, които са подобни на оценките в училище – отлични, много добри и добри – за всеки явил се участник. В България подобна система

присъства при оценяването на участници в конкурси, които са в предучилищна и начална училищна възраст, до четвърти клас. Другата тенденция е за ясно оценяване и класиране на кандидатите на първо, второ и трето място, без дублиране, а останалите получават поощрения и специални награди. По отношение на националните и международните конкурси, които са включени в Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби, това е задължително изискване. При цитираните конкурси в миналото се забелязваше още една тенденция – разделяне на отделни категории съобразно подготовката – в училище по изкуствата, в друго училище или в читалище и школа. Понастоящем това деление е преодоляно, а водещо е само качеството на представяне на съответния кандидат.

Провеждането на национални и международни конкурси има своето стимулиращо влияние не само върху самите участници и техните ръководители, не само върху училищата и организациите, които реализират събитията, но и върху населеното място, в което се провежда даденият конкурс. Подобен е и въздействието на фестивалите върху развитието и икономиката на селищата, разгледани сполучливо от Кутин в многобройните му анализи на този феномен в художествената ни култура. Всеки конкурс привлича стотици участници, а в случая говорим за участници - деца, които пристигат непременно с придружители – родители и ръководители. По този начин се получава значителен икономически принос към населеното място и неговите места за настаняване, хранене и търговски обекти – сувенирни магазини и дори магазини без пряка връзка с туризма. Това е значим принос, който се допълва с обогатяването на културния календар на даденото селище и носи нова възможност за досег до културен продукт за местното население, което е особено важно в малките и отдалечени населени места.

Публикации и нормативни актове:

Закон за закрила на детето, обн. ДВ. бр. 48 от 13 Юни 2000 г., изм. ДВ. бр. 75 от 2 Август 2002 г., изм. ДВ. бр. 120 от 29 Декември 2002 г., изм. ДВ. бр. 36 от 18 Април 2003 г., изм. ДВ. бр. 63 от 15 Юли 2003 г., изм. ДВ. бр. 70 от 10 Август 2004 г., изм. ДВ. бр. 115 от 30 Декември 2004 г., изм. ДВ. бр. 28 от 1 Април 2005 г., изм. ДВ. бр. 94 от 25 Ноември 2005 г., изм. ДВ. бр. 103 от 23 Декември 2005 г., изм. ДВ. бр. 30 от 11 Април 2006 г., изм. ДВ. бр.38 от 9 Май 2006 г., изм. ДВ. бр.82 от 10 Октомври 2006 г., изм. ДВ. бр. 59 от 20 Юли 2007 г., изм. ДВ. бр. 69 от 5 Август 2008 г., изм. ДВ. бр. 14 от 20 Февруари 2009 г., изм. ДВ. бр. 47 от 23 Юни 2009 г., изм. ДВ. бр. 74 от 15 Септември 2009 г., изм. ДВ. бр. 42 от 4 Юни 2010 г., изм. ДВ. бр. 50 от 2 Юли 2010 г., изм. ДВ. бр. 59 от 31 Юли 2010 г., изм. ДВ. бр. 98 от 14 Декември 2010 г., изм. ДВ. бр. 28 от 5 Април

2011 г., изм. ДВ. бр. 51 от 5 Юли 2011 г., изм. и доп. ДВ. бр. 32 от 24 Април 2012 г., изм. ДВ. бр. 40 от 29 Май 2012 г., изм. ДВ. бр. 15 от 15 Февруари 2013 г., изм. ДВ. бр. 68 от 2 Август 2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 84 от 27 Септември 2013 г., изм. ДВ. бр. 79 от 13 Октомври 2015 г., изм. и доп. ДВ. бр. 8 от 29 Януари 2016 г., изм. ДВ. бр. 85 от 24 Октомври 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр.103 от 28 Декември 2017 г., изм. ДВ. бр. 17 от 23 Февруари 2018 г., доп. ДВ. бр. 77 от 18 Септември 2018 г., изм. ДВ. бр. 102 от 11 Декември 2018 г., изм. ДВ. бр. 17 от 26 Февруари 2019 г., изм. и доп. ДВ. бр. 24 от 22 Март 2019 г., изм. и доп. ДВ. бр. 58 от 23 Юли 2019 г.

Закон за закрила и развитие на културата, обн. ДВ. бр. 50 от 1 Юни 1999 г., изм. ДВ. бр. 1 от 4 Януари 2000 г., попр. ДВ. бр. 34 от 6 Април 2001 г., изм. ДВ. бр. 75 от 2 Август 2002 г., изм. ДВ. бр. 55 от 25 Юни 2004 г., изм. ДВ. бр. 28 от 1 Април 2005 г., изм. ДВ. бр. 74 от 13 Септември 2005 г., изм. ДВ. бр. 93 от 22 Ноември 2005 г., изм. ДВ. бр. 99 от 9 Декември 2005 г., изм. ДВ. бр. 103 от 23 Декември 2005 г., изм. ДВ. бр. 21 от 10 Март 2006 г., изм. ДВ. бр. 41 от 19 Май 2006 г., изм. ДВ. бр. 106 от 27 Декември 2006 г., изм. ДВ. бр. 84 от 19 Октомври 2007 г., изм. ДВ. бр. 19 от 13 Март 2009 г., изм. ДВ. бр. 42 от 5 Юни 2009 г., изм. ДВ. бр. 74 от 15 Септември 2009 г., изм. ДВ. бр. 13 от 16 Февруари 2010 г., изм. ДВ. бр. 50 от 2 Юли 2010 г., изм. ДВ. бр. 97 от 10 Декември 2010 г., изм. ДВ. бр. 25 от 25 Март 2011 г., изм. ДВ. бр. 54 от 15 Юли 2011 г., изм. и доп. ДВ. бр. 77 от 9 Октомври 2012 г., изм. и доп. ДВ. бр. 102 от 21 Декември 2012 г., изм. ДВ. бр. 15 от 15 Февруари 2013 г., изм. ДВ. бр. 68 от 2 Август 2013 г., доп. ДВ. бр. 96 от 9 Декември 2015 г., изм. ДВ. бр. 16 от 26 Февруари 2016 г., изм. ДВ. бр. 7 от 19 Януари 2018 г., доп. ДВ. бр. 28 от 29 Март 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр. 88 от 23 Октомври 2018 г., доп. ДВ. бр. 94 от 13 Ноември 2018 г., доп. ДВ. бр. 103 от 13 Декември 2018 г., изм. ДВ. бр. 47 от 14 Юни 2019 г., изм. и доп. ДВ. бр.100 от 20 Декември 2019 г., изм. ДВ. бр. 26 от 22 Март 2020 г., доп. ДВ. бр. 44 от 13 Май 2020 г.

Кутин, Л., Фестивалът като феномен на художествената култура, Сталкер, Варна. 2004.

Кутин, Л., Българските фестивали: категории и системи за оценка, Авангард Прима, София, 2014.

Наредба за приобщаващото образование, обн. ДВ. бр. 86 от 27 Октомври 2017г., изм. и доп. ДВ. бр.105 от 18 Декември 2018г., изм. ДВ. бр.101 от 27 Декември 2019г., изм. и доп. ДВ. бр.48 от 26 Май 2020г., изм. и доп. ДВ. бр.92 от 27 Октомври 2020 г.

Наредба за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби, приета с ПМС № 298 от 17.12.2003 г., обн. ДВ. бр. 111 от 22 Декември 2003 г., изм. ДВ. бр. 51 от 21 Юни 2005 г., изм. ДВ. бр. 89 от 8 Ноември 2005 г., изм. ДВ. бр. 14

от 14 Февруари 2006 г., изм. ДВ. бр. 37 от 5 Май 2006 г., изм. ДВ. бр. 79 от 6 Октомври 2009 г., изм. ДВ. бр. 107 от 31 Декември 2011 г., изм. ДВ. бр. 48 от 31 Май 2013 г., изм. ДВ. бр. 62 от 12 Юли 2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 36 от 25 Април 2014 г., изм. ДВ. бр. 28 от 8 Април 2016 г., изм. и доп. ДВ. бр. 22 от 14 Март 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр. 55 от 3 Юли 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр. 36 от 3 Май 2019 г., изм. ДВ. бр. 30 от 31 Март 2020 г.

Постановление № 207 на Министерския съвет от 1994 г. за условията за получаване на стипендии от учениците след завършване на основното образование, обн., ДВ, бр. 83 от 1994 г.; изм. и доп., бр. 63 от 1995 г., бр. 5 от 1999 г., бр. 15 от 2000 г., бр. 8 от 2001 г., бр. 5 от 2002 г., бр. 11 от 2003 г., бр. 31 от 2008 г., бр. 79 от 2009 г. и бр. 96 от 2011 г.

Постановление на Министерския съвет № 33 от 13 февруари 2013 г. за условията за получаване на стипендии от учениците след завършено основно образование, обн. ДВ. бр. 17 от 21 Февруари 2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 40 от 30 Април 2013 г., изм. ДВ. бр. 62 от 12 Юли 2013 г., изм. ДВ. бр.8 от 28 Януари 2014 г., отм. ДВ. бр. 103 от 28 Декември 2017 г.

Постановление № 328 от 21 декември 2017 г. за условията и реда за получаване на стипендии от учениците след завършено основно образование, обн., ДВ, бр. 103 от 28 декември 2017 г., в сила от 28.12.2017 г., изм. и доп. с ПМС № 20 от 2019 г., обн., ДВ, бр. 12 от 08.02.2019 г., в сила от 08.02.2019 г.

Постановление № 1 от 03 януари 2020 г. за приемане на актуализиран Списък със защитените от държавата специалности от професии за учебната 2020/2021 г. и на актуализиран Списък със специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалности на пазара на труда за учебната 2020/2021 г., обн., ДВ, бр. 2 от 07.01.2020 г.

д-р Ралица Базайтова
rbazaytova@hotmail.com
Министерство на културата